

MGR ANNA ZALESIŃSKA

ŚRODOWISKO PRACY SĄDZIEGO I PROTOKOLANTA PO WDROŻENIU SYSTEMU CYFROWEJ REJESTRACJI PRZEBIEGU ROZPRAW SĄDOWYCH W SĄDACH POWSZECHNYCH

Zmiany zachodzące na przestrzeni ostatniej dekady w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości prowadzą do zróżnicowania i wzbogacenia jego elementów składowych. W wyniku działań legislacyjnych ustawodawcy do polskiego porządku prawnego zostały wprowadzone nowoczesne rozwiązania prawne czerpiące z najnowszych osiągnięć technicznych. Obok tradycyjnych instytucji procesowych powstają nowe, nieznane wcześniej doktrynie, a dotychczasowym nadaje się nową treść.

Najszybciej zmiany te widoczne były w postępowaniu administracyjnym¹. Natomiast w ramach postępowania cywilnego zapowiedzią nowego porządku była innowacyjna i prekursorska informatyzacja postępowania rejestrowego w 1997 r.² oraz postępowania wieczystoksięgowego w 2001 r.³ Jednakże nowele te tylko w niewielkim stopniu zmieniły środowisko pracy osób zatrudnionych w wymiarze sprawiedliwości, albowiem dotyczyły wąskiej grupy pracowników wydziałów Ksiąg Wieczystych oraz Krajowego Rejestru Sądowego. Kolejnym etapem informatyzacji było recypowanie do polskiego porządku prawnego rozwiązań umożliwiających w sprawach drobnych, bądź bezspornych całościowe prowadzenie postępowania przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Ukoronowaniem prac legislacyjnych w tym przedmiocie było uruchomienie w pierwszym kwartale 2010 r. platformy elektronicznego postępowanie upominawczego⁴. Jednakże, tak jak to miało miejsce w przypadku postępowania rejestrowego i wieczystoksięgowego, zmiana ta objęła głównie pracowników zatrudnionych w jednym z wydziałów Sądu Rejonowego w Lublinie⁵. Nie może jednak umknąć istotna okoliczność, że nowela ta oddziałuje niewątpliwie na pracę wielu

orzeczników w ramach całego kraju, gdzie przekazywana jest sprawa, w przypadku, gdy unicestwiony zostanie byt prawny wydanego nakazu zapłaty lub z jakichkolwiek przyczyn brak jest podstaw do jego wydania. Żadne jednak z powyżej opisanych wdrożeń tak dalece nie zmieniła systemu sądownictwa, jak ubiegłoroczna lipcowa⁶ nowela Kodeksu Postępowania Cywilnego, która wprowadziła nową postać protokołu sądowego. Przyjęto się potocznie nazywać taki sposób utrwalenia przebiegu posiedzenia jawnego „elektronicznym protokołem”. Zgodnie z aktualnym brzmieniem Kodeksu Postępowania Cywilnego zasadą jest utrwalanie przebiegu posiedzenia jawnego za pomocą urządzeń i środków technicznych, umożliwiających rejestrację dźwięku albo obrazu i dźwięku. Jednakże, w każdym przypadku, gdy sporządzenie zapisu fonicznego lub audiowizualnego nie będzie możliwym, protokół zostanie utrwalony wyłącznie w postaci pisemnej. Protokół sporządzony w postaci elektronicznej składa się z dwóch części, tj. zapisu audio albo audio-wideo oraz z części pisemnej sporządzonej przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego, w której zawarte są jedynie najistotniejsze informacje o sprawie oraz o czynnościach podejmowanych przez uczestników postępowania w celu wywołania określonych skutków procesowych (art.158 § 1 KPC). Co prawda sama reforma, z powodów organizacyjno – finansowych, jest wdrażana etapowo⁷, to jednak w niedalekiej perspektywie obejmie ona swoim zasięgiem cały kraj. W efekcie środowisko pracy sędziów, protokolantów, asystentów oraz pozostałych pracowników wymiaru sprawiedliwości, z ograniczeniem jednak do wydziałów cywilnych, ulegnie zmianie. Niewątpliwie będzie wymagało to wypracowania nowej organizacji pracy, a także nakładało nowe obowiązki zgodnie z treścią Regulaminu Urzędowania Sądów Powszechnych⁸, dając jednocześnie korzyści na niespotykaną dotąd skalę⁹. Sporządzone nagranie zawierać będzie rzeczywisty obraz wydarzeń, które miały miejsce na sali rozpraw, co ułatwi

¹ Ustawa z dnia 29 grudnia 1998 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrożeniem reformy ustrojowej państwa (Dz. U. Nr 162, poz. 1126). Pierwotna koncepcja bazująca na korzystaniu z poczty elektronicznej jako podstawowego narzędzia została zastąpiona interaktywnymi formularzami w 2005 r. [Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565 ze zm. zwana dalej „ustawą o informatyzacji)], by w efekcie dać podstawy do rozwoju elektronicznej platformy usług administracji publicznej, tzw. ePUAP [Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o informatyzacji podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 40, poz. 230)].

² Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 – tj. ze zm.) zwana dalej „ustawą o KRS”. W tym samym roku również w ramach procedury cywilnej wprowadzono nowinki technicznej w postaci elektronicznych nośników danych (art. 125 kpc), przepis nie znalazł jednak nigdy praktycznego wykorzystania, bowiem delegacja zawarta w art. 125 § 4 kpc nie została nigdy zrealizowana [Ustawa z dnia 1 października 2000 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 554)].

³ Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy - Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 63, poz. 635)

⁴ Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 26, poz. 156).

⁵ Sąd Rejonowy Lublin – Zachód, Wydział VI Cywilny.

⁶ Ustawa z dnia 1 lipca 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 108, poz. 684).

⁷ W ciągu najbliższych kilku miesięcy planuje się wyposażanie wszystkich sądów apelacyjnych i sądów okręgowych w Polsce w sprzęt oraz oprogramowanie niezbędne do sporządzania protokołów w postaci elektronicznej. Jako pierwsze wdrożeniem zostaną objęte sądy apelacji wrocławskiej oraz apelacji gdańskiej.

⁸ Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. nr 38, poz. 249 ze zm.) zwane dalej RUSP. Na dzień oddania artykułu do druku brak jest jeszcze ostatecznej wersji nowelizacji, stąd też w jego treści wykorzystany został ostatni projekt w kształcie po uzgodnieniach międzyresortowych. Jednakże najważniejsze założenia pozostaną już co do zasady niezienne, a ewentualne zmiany będą mieć zapewne charakter wyłącznie stylistyczny.

⁹ Por. J. Gołaczyński, S. Kotecka, A. Zalesińska, Protokół w postaci zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w sprawach cywilnych, „Monitor Prawniczy”, 2010 r., nr 19, s. 1046 i n.

w szczególności ocenę wypowiedzi świadków, często nacechowanych: spontanicznością, gestykulacją, mimiką, modulacją głosu. W efekcie metodyka pracy sędziego wymagać będzie uwzględnienia specyfiki nowej postaci protokołu w toku prowadzenia rozprawy oraz opanowania umiejętności obsługi dedykowanego oprogramowania na potrzeby przygotowywania się do kolejnych posiedzeń i pisanie uzasadnień.

Zgodnie z projektem RUSP o sposobie sporządzenia protokołu elektronicznego, tzn. o tym czy utrwaleniu będzie podlegał jedynie dźwięk, czy też obraz i dźwięk, będzie decydował każdorazowo przewodniczący. Podejmując decyzję w tym zakresie powinien on uwzględnić planowany przebieg postępowania dowodowego i w efekcie ocenić czy istnieje konieczność utrwalania również wizerunku uczestników postępowania, np. w przypadku, gdy planowane jest przesłuchanie świadków lub złożenie ustnej opinii uzupełniającej przez biegłego. (Co może uzasadniać utrwalenie nie tylko treści wypowiedzi osoby mówiącej, ale także jej: mimiki, gestykulacji oraz pozostałych elementów wizualnych.) Oczywiście kwalifikacja ta dokonywana jest jednostkowo na potrzeby danego posiedzenia i przy kolejnym może już ulec zmianie.

Na tym nie kończą się jednak dodatkowe czynności, do których zobligowany będzie przewodniczący w przypadku sporządzenia protokołu w postaci elektronicznej. Zgodnie z projektem RUSP będzie on zobowiązany do pouczenia stron o sposobie utrwalenia przebiegu posiedzenia jawnego. Celem tej regulacji jest konieczność zapewnienia należytego poziomu przepływu informacji pomiędzy organami sądowymi a pozostałymi uczestnikami postępowania. Niewątpliwie tematyka ta jest niezwykle medialna i budzi żywe zainteresowanie opinii publicznej. Może to spowodować, że uczestnicy postępowania będą oczekiwać, by ich sprawa była rejestrowana przy wykorzystaniu nowoczesnych rozwiązań technologicznych. W sytuacji gdy, jak już wskazano, z powodów finansowych i organizacyjnych, nowy sposób protokołowania nie zostanie od razu wprowadzony we wszystkich sądach, poinformowanie uczestników postępowania pozwoli uniknąć ewentualnych późniejszych konfliktów na tym tle. W efekcie, aby zapobiec ewentualnemu zaskoczeniu uczestników postępowania projekt nakazuje przewodniczącemu uprzedzić osoby obecne również o tym, że protokół będzie sporządzany wyłącznie pisemnie. Należy też mieć na uwadze, iż może nastąpić zupełnie odwrotna sytuacja, gdy dana osoba z obawy o swoją prywatność odmówi uczestniczenia w posiedzeniu, które będzie nagrywane. Wtedy to informacja ta pozwoli takiej osobie zrozumieć ideę, a tym samym – konieczność podporządkowania się treści obowiązujących norm prawnych.

W trakcie pouczenia przewodniczący wskaże również, w jaki sposób uprawnione podmioty mogą zapoznać się z treścią nagrania, tzn. jaka postać jest udostępniana na informatycznych nośnikach danych oraz jakie czynności należy podjąć celem zapoznania się z zapisem w budynku sądu. Jest to o tyle istotne, że odmiennie niż to ma miejsce w przypadku protokołu tradycyjnego, w przypadku protokołu elektronicznego sposób udostępniania jest różnicowany. Mianowicie nagranie wideo udostępniane jest jedynie w budynku sądu na specjalnie do tego celu przygotowanych stanowiskach pracy, gdy natomiast zapis audio jest przekazywany na informatycznych nośnikach danych, które jednak zainteresowany podmiot musi samodzielnie dostarczyć do sądu. Pisemna część protokołu jest z kolei udostępniana na dotychczasowych zasadach, tzn. koniecznym jest złożenie opłaconego wniosku o kopię pro-

tokolu. O opisanych powyżej zasadach przewodniczący pouczy uczestników postępowania w toku pierwszej rozprawy.

Kolejne czynności związane z uruchomieniem aparatury, odpowiednio w przypadku planowanego nagrania dźwięku wyłącznie mikrofonów, bądź też oprócz nich także dwóch kamer, gdy utrwaleniu będzie podlegał także obraz, pod nadzorem przewodniczącego wykonywać będzie protokolant.

W toku rozprawy RUSP w nowym brzmieniu nakłada na przewodniczącego obowiązek czuwania nad właściwym zachowaniem się osób uczestniczących w posiedzeniu jawnym, celem zapewnienia prawidłowego, inaczej ujmując niezakłóconego, zapisu czynności protokołowanych. W tym celu powinien on posłużyć się właściwymi środkami dyscyplinującymi, w ramach tzw. policyj sesyjnej. Wskazać należy, że częstokroć zachowanie uczestników postępowania jest dalece odległe od modelu zgodnego z zasadami kultury i dobrego wychowania. Strony, w szczególności, gdy pozostają ze sobą w silnym konflikcie, będąc wzburzone przerywają sobie wzajemnie wypowiedzi, bądź też mówią jednocześnie, co może czynić nagranie nieczytelnym. Nadto uczestnicy postępowania nieobeznani z techniką mogą mówić zbyt cicho lub zbyt szybko, kierować swój głos nie bezpośrednio do mikrofonu, a także mówić na tyle w sposób niewyraźny lub chaotyczny, że w efekcie wartość tak sporządzonego nagrania może być dyskusyjna. Konieczność zapewnienia dyscypliny na sali rozpraw wymaga od przewodniczącego kontroli zachowań osób uczestniczących w tym posiedzeniu, tak aby nie utrudniały one, a w skrajnych przypadkach nie uniemożliwiały, dokonania zapisu.

Drugą istotną kwestią, która wiąże się z samym przebiegiem przesłuchania jest konieczność odpowiedniego uściślenia wypowiedzi: stron, świadków, biegłych oraz pozostałych uczestników postępowania. Niestety, osoby te mają tendencje do dywagacji na tematy poboczne, które dotychczas nie były ujmowane w treści protokołu, a każdy kto negował dokonaną selekcję miał prawo skorzystać z instytucji sprostowania lub uzupełnienia protokołu. Nadto częstokroć swoim wypowiedziom nadają one subiektywny sens. Co do zasady podlegało to wyjaśnieniu już na etapie dyktowania treści protokołu, kiedy przewodniczący zamieniał wypowiedź na konkretne, podlegające zapisowi zdania. Zawsze, gdy dokonany skrót nie odpowiadał intencjom mówiącego mógł on zaprotestować i odpowiednio wyjaśnić na czym polega ewentualny brak zgodności. W sytuacji nagrania brak jest odpowiednich narzędzi, co wymaga od sędziego takiego konstruowania pytań i prowadzenia przesłuchania, by uniknąć powyżej zidentyfikowanych nieścisłości.

Ze względów technicznych i organizacyjnych, rejestracji będzie podlegać przy wykorzystaniu dwóch kamer widok ogólny sali oraz widok miejsca przeznaczonego dla świadka. Dotychczas praktyka jest taka, w szczególności w ramach spraw rozpoznanych w postępowaniu nieprocesowym charakteryzujących się dużą ilością uczestników postępowania, że dana osoba może zabierać głos z miejsca, w którym się znajduje. Celem zapewnienia prawidłowego utrwalenia głosu i wizerunku osoby mówiącej, może zaistnieć potrzeba, żeby przemieściła się on do miejsca wskazanego przez przewodniczącego. W takiej sytuacji przewodniczący może zarządzić, aby osoba ta znajdowała się w miejscu przeznaczonym dla świadka, co koresponduje z treścią w rozporządzeniu w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z przebiegu posiedzenia jawnego. Projekt stanowi bowiem, że

zapis obejmuje utrwalenie w systemie teleinformatycznym obrazu widoku ogólnego sali z pozycji przewodniczącego, ze szczególnym uwzględnieniem widoku wszystkich pozostałych osób uczestniczących w posiedzeniu jawnym, jeśli na to pozwalają względy techniczne, a także obrazu osoby wypowiadającej się z miejsca przeznaczonego dla świadka, obejmujący polem widzenia górną połowę ciała w sposób umożliwiający utrwalenie gestów oraz uzyskanie widoku twarzy.

Kolejnym istotnym elementem jest przedstawienie funkcjonalności systemu, którego cel stanowi zapewnienie jak najbardziej efektywnej dalszej pracy z nagraniem. Przewodniczący zwolniony z obowiązku dyktowania protokołu będzie miał zapewnioną pełną percepcję wypowiedzi, stąd umożliwi mu to koncentrację na istotnych elementach postępowania, to jednak jak już wskazano będzie musiał również wykonywać inne, dotychczas nieznanne regulacjom procedury cywilnej, czynności, m.in. konieczność sporządzania adnotacji. Szczegółowo zagadnienie to zostało omówione w rozporządzeniu, jednakże opisując nowe środowisko pracy sędziego nie sposób je pominąć. Adnotacje dzielą się na dwie grupy, tzn. adnotacje publiczne, które obejmują również elementy tzw. protokołu skróconego oraz adnotacje prywatne. Ich rola w późniejszej pracy nad nagraniem jest nieoceniona. Przyjmuje się nazywać je swoistym „spisem treści” nagrania, które później zapewni sprawną nawigację po nim. Prawidłowość sporządzenia adnotacji ma decydujące znaczenie dla dalszej pracy z zapisem na potrzeby przygotowania się do kolejnej rozprawy, a w szczególności, gdy sporządzane jest uzasadnienie. Pełnią one również istotną rolę dla innych osób pracujących z nagraniem, w tym profesjonalnych pełnomocników, w kontekście prowadzenia sprawy, a przede wszystkim – przygotowywania zarzutów i treści środków odwoławczych. Adnotacje publiczne ograniczają się jedynie do podania poszczególnych etapów postępowania, poczynając od stawiennictwa, a na ogłoszeniu wyroku kończąc. Niektóre z adnotacji, oznaczone uprzednio przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego, zostaną wyeksportowane do treści tzw. protokołu skróconego. Są to pewne stałe elementy protokołu, znane również i dzisiejszej praktyce. Tytułem przykładu można wskazać: postanowienia wydane w toku rozprawy, oświadczenia stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu takie jak ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu oraz inne czynności stron, które według szczególnych przepisów ustawy powinny być wciągnięte, wpisane, przyjęte, złożone, zgłoszone lub wniesione do protokołu. Oczywiście, w ramach adnotacji publicznych mogą zostać wprowadzone dodatkowe opisy, mające na celu chociażby podział wypowiedzi świadka na poszczególne etapy, np. według tematyki lub osoby pytającej, pod warunkiem jednak, że ich charakter będzie neutralny, tzn. w żaden sposób nie będzie stanowił informacji dla stron, co do ich ewentualnej oceny przez skład orzekający. Z kolei informacje o charakterze oceniającym będą mogły być zawarte w tzw. adnotacjach prywatnych. Przewodniczący będzie miał możliwość nanoszenia swoich subiektywnych spostrzeżeń, przykładowo co do treści wypowiedzi: świadka, biegłego, strony, etc., przy wykorzystaniu funkcjonalności tzw. wielodostępności. Instrument ten może również służyć nanoszeniu właściwych znaczników na potrzeby porównania treści wypowiedzi, co może się okazać niezwykle istotnym narzędziem w trakcie pisania uzasadnienia. Adnotacje prywatne nie będą udostępniane nikomu

oprócz ich autora, a system – będzie zapewniał odpowiedni poziom bezpieczeństwa teleinformatycznego.

Wydaje się, iż celowym byłoby również sporządzanie prywatnych notatek obok lub zamiast adnotacji prywatnych, co będzie podyktowane już indywidualną praktyką i subiektywnymi odczuciami składu orzekającego. Obecnie częstokroć strony, a w szczególności profesjonalni pełnomocnicy, sporządzają samodzielnie, na potrzeby własne skróty wypowiedzi osób słuchanych. Jest to o tyle korzystne, że ułatwia później przygotowanie się do kolejnego terminu, gdyż umożliwia szybkie odtworzenie przebiegu posiedzenia.

Utrwalanie przebiegu posiedzenia jawnego w czasie rzeczywistym oprócz niepomiaralnych korzyści, takich jak: rejestracja pełnej wypowiedzi świadka, bez subiektywnej selekcji, wraz z utrwaleniem jego wizerunku, będącego również nośnikiem informacji, rodzi również pewne niebezpieczeństwa. Mianowicie, utrwaleniu podlegają wszystkie wydarzenia, które miały miejsce na sali rozpraw, co zapewne przyczyni się do zwiększenia kultury uczestników postępowania. Rejestracji podlegać będzie każda wypowiedź i każdy gest, a ewentualna korekta w żaden sposób nie jest później. Ta pozorna niedogodność stanowi tak naprawdę istotną korzyść, bowiem liczne skargi na sędziów i profesjonalnych pełnomocników oraz nadużywana przez strony instytucja wniosku o wyłączenie sędziego, wreszcie będą mogły być poddane rzetelnej weryfikacji, co zapewne znajdzie bezpośrednie przełożenie na wzrost zaufania społeczeństwa do instytucji wymiaru sprawiedliwości.

Do obowiązków protokolanta natomiast będzie należało czuwanie nad prawidłowością nagrania, przy równoczesnej obserwacji kontrolki. Interfejs użytkownika został zaprojektowany w sposób intuicyjny, by umożliwić łatwą pracę z nim oraz nie rozpraszać użytkowników, stąd też obowiązek ten nie będzie stanowił znacznego obciążenia. W sytuacji, gdy protokolant zauważy, że nagranie jest zbyt ciche lub nastąpiły inne zakłócenia, zobligowany jest do poinformowania o tym fakcie przewodniczącego, który stosownie do okoliczności bądź zarządzi powtórzenie czynności protokołowanej, bądź nakaże sporządzenie protokołu w tradycyjny sposób, tzn. w postaci pisemnej.

Jeżeli będzie to podyktowane konkretną sytuacją procesową przewodniczący będzie mógł zarządzić przerwę w nagraniu, co może wiązać się chociażby z potrzebą przeprowadzenia negocjacji ugodowych poza salą rozpraw, koniecznością zmiany sali lub jakąkolwiek inną przerwą techniczną. Po wznowieniu nagrania będzie kontynuowane, a system umieści stosowną informację o tym na jak długo proces rejestracji został zawieszony.

Funkcjonalność stworzonego systemu umożliwi również odtworzenie na sali rozpraw nagrania z wizji lokalnej sporządzonego przy wykorzystaniu specjalnej przenośnej aparatury, nagrań z innej rozprawy, a nawet nagrania sporządzonego w ramach trwającego postępowania, nie przerywając samego procesu rejestracji. Jest to niezwykle przydatne narzędzie, gdyż praktycznie uniemożliwi osobie zeznającej negację swojej wcześniejszej wypowiedzi i zapewni natychmiastową konfrontację.

Istotna zmiana będzie również dotyczyła wyznaczania kolejnych terminów. Przewodniczący zwolniony z obowiązku dyktowania zyska cenne minuty¹⁰. Tym samym zasadnym byłoby,

¹⁰ W trakcie realizacji przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu projektu „Elektroniczny sąd - Administracja sądowa w oparciu o technologie informatyczne” (zwany dalej: e-Court) przeprowadzono liczne symulacje rozpraw, co w efekcie umożliwiło uśrednienie skrócenia czasookresu trwania rozprawy protokołowanej przy wykorzystaniu protokołu elektronicznego w porównaniu z tradycyjnym sposobem sporządzania protokołu o około 1/3. D.

aby na każdym z terminów dokonać możliwej koncentracji materiału dowodowego wzywając większą niż dotychczas liczbę świadków, zapewniając tym samym większą dynamikę postępowania, a docelowo także szybsze jego zakończenie. Specyfika elektronicznego protokołu wymusi też niejako większą koncentrację poszczególnych terminów rozpraw, by uniknąć odsłuchiwania wielogodzinnych nagrań, co należy uznać za niezwykle korzystny symptom.

Na etapie zakończenia postępowania po ogłoszeniu wyroku i podania ustnych motywów protokolant będzie zatrzymywał nagranie, podpisywał część w postaci elektronicznej podpisem elektronicznym gwarantując jego identyfikację oraz rozpoznawalność jakiegokolwiek późniejszej zmiany protokołu. Istotnym elementem na tym etapie są ustne motywy rozstrzygnięcia, które nie mogą pozostawać w sprzeczności z jego późniejszym uzasadnieniem, stąd też koniecznym jest gruntowne ich przygotowanie, by uniknąć później niepotrzebnych zarzutów w tej materii.

Analizując metodykę pracy z nagraniem nie można pomijać tak istotnej kwestii jak transkrypcja nagrania. Stanowi ona nową instytucję ukształtowaną na gruncie procedury cywilnej uregulowaną w art.158 § 4 kpc, który stanowi, że jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie, prezes sądu na wniosek przewodniczącego może zarządzić sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk. Z uwagi na zakres przedmiotowy rozwinięciem normy ustawowej są przepisy zawarte w projekcie RUSP. Sporządzenie transkrypcji następuje na pisemny wniosek sędziego skierowany do prezesa sądu. Elementami obligatoryjnymi wniosku jest wskazanie części protokołu, która podlegałaby transkrypcji (poprzez określenie ram czasowych) oraz uzasadnienie dlaczego w zawistej sprawie koniecznym jest sporządzenie transkrypcji. Rozstrzygając dopuszczalność przekładu nagrania na pismo prezes sądu powinien się kierować przede wszystkim sformułowaną w art.158 § 4 kpc klauzulą generalną. Inaczej rzecz ujmując, wyrażając zgodę na sporządzenie transkrypcji powinien w pierwszej kolejności rozważyć, czy jest ona konieczna dla zapewnienia „prawidłowego orzekania w sprawie”. Ustawodawca celowo posłużył się klauzulą generalną, pozostawiając katalog otwarty potencjalnych sytuacji, gdy koniecznym okaże się ingerencja prezesa sądu w celu zapewnienia sprawnego procesu procedowania nad sprawą. Taka sytuacja może mieć przykładowo miejsce, gdy koniecznym będzie przekazanie sprawy do dalszego rozpoznania do sądu, w którym nowa postać protokołu nie została wdrożona, bądź, gdy zajdzie potrzeba spisania obszernych zeznań kluczowego dla sprawy świadka lub opinii biegłego wydanej w skomplikowanym stanie faktycznym. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji prezesa sądu stosowny fragment nagrania będzie przekazywany kierownikowi zespołu transkrybentów. Techniczne aspekty dokonywania samej transkrypcji powinny znaleźć się poza materialem RUSP, gdyż w zależności od stopnia informatyzacji danego sądu może być przyjęty odmienny model, tj. transkrypcja wewnętrzna lub transkrypcja zewnętrzna (*outsourcing*). Transkrypcja jest następ-

nie umieszczana w systemie i udostępniana składowi orzekającemu, stronom, ich pełnomocnikom oraz innym uprawnionym lub upoważnionym podmiotów. W przypadku, gdy akta prowadzone są w postaci papierowej wydruk transkrypcji powinien również zostać załączony do akt.

Opisane funkcjonalności w postaci adnotacji, w tym – adnotacji prywatnych, transkrypcji oraz prywatnych notatek sędziego służą zapewnieniu możliwie sprawnej i efektywnej pracy z nagraniem. W trakcie rejestracji rozprawy oprócz okoliczności istotnych dla późniejszego rozstrzygnięcia utrwaleniu podlegają również te, które mają charakter irrelevantny. W efekcie nie ma potrzeby, by przygotowując się do kolejnego terminu, zapoznając się z aktami sprawy na potrzeby wydania rozstrzygnięcia, czy też wreszcie pisząc uzasadnienie w sprawie, odtwarzać wszystkie sporządzone nagrania. Wystarczającym będzie odtworzenie wcześniej oznaczonych, istotnych dla rozstrzygnięcia fragmentów przy wykorzystaniu uprzednio naniesionych adnotacji.

Planowane są prace nad stworzeniem portalu dostępowego, początkowo dla sędziów a następnie dla pozostałych uczestników postępowania, za pośrednictwem którego będzie możliwy dostęp do nagrania po zalogowaniu z poziomu komputera osobistego poza siedzibą sądu.

W efekcie tej swoistej rewolucji informatycznej w ramach polskiej procedury cywilnej zachodzą głębokie przemiany systemowe. Opisane instytucje stanowią niewątpliwie *novum* w procedurze cywilnej i w diametralny sposób zmieniają dotychczasowy sposób pracy sędziego i protokolanta. Jednakże, wymiar sprawiedliwości musi ewoluować, tak by sprostać oczekiwaniom jego użytkowników docelowych, tj. społeczeństwa, które funkcjonuje w świecie poddanym znacznej automatyzacji a środki komunikacji elektronicznej stanowią standard, który zdominował wszelkie aspekty życia. Współcześnie oczekuje się od organów sądowych, by działały szybko i sprawnie, bo tego oczekuje dynamicznie rozwijająca się gospodarka, by zapewniały pełen zdalny dostęp do akt sprawy z każdego miejsca, gdyż tego wymaga się w świecie, gdzie podstawowym medium stał się Internet, by oderwały model procedowania od papierowego nośnika i placówek pocztowych, gdyż takie funkcjonalności oferowane przez sektor prywatny zostały w pełni przyjęte i zaakceptowane. W tę strukturę wpisuje się protokół elektroniczny, który stanowi jednocześnie zapowiedź dalej idących przemian i postępującej ewolucji wymiaru sprawiedliwości w kierunku sprawnie działającego systemu, w pełni wykorzystującego funkcjonalności wykreowane przez najnowsze zdobycze techniki.

Sielicki, A. Templin, A. Elhag, Zastosowanie zapisu audio/video do utrwalaania przebiegu rozprawy sądowej - opis eksperymentu electronic Court: judicial IT-based Management IST-2000-28199, „E – Biuletyn”, nr 1, 2010, <http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Microsoft%20Word%20-%20E-Court-%20Opis%20%20rezultaty%20eksperymentu.pdf>